

FIGYELŐ

A magyar bibliográfia néhány problémája a Szakbizottság 1962. évi munkájának tükrében. Az 1961 őszen tartott gödöllői bibliográfiai értekezlet referátumai, vitái s az ezek nyomán megfogalmazott és elfogadott ajánlások évekre megszabták a magyarországi bibliográfiai munka fő irányvonalait, sőt nem egy esetben gyakorlati tennivalóit is.

Az értekezletet rendező szervek — az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ — az ott elhangzottak alapján megállapodtak abban, hogy a bibliográfiai munka elvi kérdéseinek tárgyalására, a különféle területek koordinációjának előmozdítására hivatott tanácsadó szervet, az OKT Bibliográfiai szakbizottságát ki kell bővíteni, s tevékenységét a „gödöllői alapokon” szakosítani kell.

Ennek értelmében a Bibliográfiai szakbizottságon belül öt munkabizottság — nemzeti bibliográfiai, társadalomtudományi, természettudományi, helyismereti, ajánló bibliográfiai — alakult mintegy 60 szakember bevonásával. Lényeges változást jelentett a múlthoz viszonyítva még az, hogy a szakbibliográfiai munkabizottságokba kutatóintézeti dolgozók és dokumentációs szakértők is meghívást nyertek, s így a gödöllői értekezlet e helyes kezdeményezése a napi gyakorlatban is érvényesült. Részt vettek a fontosabb tárgyalásokon — a feltétlenül szükséges koordináció biztosítására — a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Bizottságának képviselői is.

Az illetékes szervekkel történt megállapodás értelmében egyetlen munkabizottság, a helyismereti bibliográfiai bizottság lépte túl a tulajdonképpeni szakterületet: ez felkérését kapott arra is, hogy a bibliográfiai kérdések mellett a vidéki könyvtárak helyismereti gyűjtésének kérdéseivel is foglalkozzék.

Ezúttal nem lehet célunk, hogy egy társadalmi alapon működő — nem is egyedüli — szaktanácsadó szerv munkájának ismertetésével kapcsolatban a magyarországi bibliográfiai munka elmúlt évének elvi és gyakorlati tevékenységét felvázoljuk. E rövid cikk csupán a szakbizottság, illetve a munkabizottságok 1962. évi működésének fő irányvonalait kívánja ismertetni.

A munkabizottságok figyelmét elsősorban azok a kérdések kötötték le, amelyek a bibliográfiai tevékenység fejlesztésének és koordinálásának az eddiginél hatásosabb módszereire, e módszerek meghatározására vonatkoztak. Erre azért is szükség volt, mert az OKDT 1963 folyamán ezzel a kérdés-komplexummal behatóan kíván foglalkozni.

Néhány fontosabb problémát emeljük ki e kérdés csoportból.

A nemzeti bibliográfia területén két alapvető szempontból kellett kiindulni:

a) a nemzeti bibliográfia egységes rendszerén belül a tartalmi bővítés lehetőségeinek vizsgálata,

b) ezzel kapcsolatban az országos távlati kutatási terv célkitűzéseinek támogatása a nemzeti bibliográfia sajátos eszközeivel.

E két összefüggő elv realizálása érdekében megvitatásra kerültek írásbeli referátumok alapján a PETRIK-féle bibliográfia XVIII. századi kiegészítése befejezés előtt álló munkálatainak problémái (MARKOS Béla referátuma), a két világháború közötti (1920—1944) ciklus szerkesztésének kérdései (KOMJÁTHY Miklósné), az egyetemi jegyzetek szerepeltetése a *Magyar Nemzeti Bibliográfiában* (HERNÁDY Ferencné és REGULI Ernő), továbbá a szekundér kiadványok nemzeti bibliográfiai feldolgozásának lehetőségei (FÜGEDI Péterné).

A munkabizottság e referátumokkal kapcsolatban a következő elhatározásokra jutott:

1. Felkéri az illetékes szerveket, hogy a mintegy 6 000 új adatot hozó PETRIK-féle kiegészítések szerkesztésének befejezését 1963 folyamán tegyék lehetővé, majd a különféle mutatókkal (többek között nyomdatörténeti mutatóval is ellátott), mintegy 25—30 ivre terjedő munka sokszorosított formában való kiadását 1964 folyamán segítsék elő.

2. Bár jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár retrospektív bibliográfiai csoportjának erejét és figyelmét az 1945—1960-as ciklus köti le, a két világháború közötti korszak anyagának gyűjtése és rendezése tovább folyik. Ezért a bizottság arra kéri a nemzeti könyvtárat, hogy a lehetőségekhez mérten továbbra is támogassa ezt a fontos munkát.

3. Kívánatos lenne, hogy az Országos Széchényi Könyvtár — esetleg a Tankönyvkiadó bevonásával — negyedévenként a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* külön mellékleteként adja közre az egyetemi és főiskolai jegyzetek bibliográfiáját.

4. Az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai osztálya 1961-től kezdődően csoportos és egyszerűsített feldolgozással nyilvántartja az ún. szekundér kiadványokat. Ezeket bibliográfiai kartoték formájában máris a kutatók rendelkezésére tudja bocsátani. Viszont gondoskodni kell e korszerű bibliográfiai szolgáltatás publicitásáról hirdetések és tájékoztató közlemények formájában.

1963 folyamán a MNB hézagmentes kiépítésének célja érdekében további fontos kérdéseket óhajt megvizsgálni a munkabizottság: ilyenek pl. a magyarországi sajtó évi bibliográfiájának rendszeres közreadása, a felig publikált anyag bibliográfiai regisztrálásának problémája s nem utolsósorban a hungarika dokumentáció megvalósítása lehetőségeinek vizsgálata.

A szakbibliográfiák ügyével két munkabizottság: a társadalomtudományi és a természettudományi foglalkozott rendszeresen 1962 folyamán.

A társadalomtudományi bibliográfiai munkabizottság kezdeményezésére elhatározták, hogy területükön a szakbibliográfiai tevékenységet szoros összhangba kell hozni az országos távlati kutatási tervvel. Ennek érdekében a bizottságok tagjai, továbbá külön e célból felkért szakértők vagy intézmények vizsgálat tárgyává teszik az egyes főfeladatok bibliográfiai ellátottságát, a vonatkozó szakterületek fejlesztési terveit, s e szükségletből kiindulva tesznek javaslatokat a kutató munkát támogató bibliográfiák vagy irodalomjegyzékek, témadokumentációk stb. elkészítésére.

Ez a munka — elsősorban társadalomtudományi területen — máris jelentékeny előrehaladást tett, s befejezése 1963 első negyedének végére várható.

Mindkét munkabizottság s a szakbizottság is sokat foglalkozott a szakirodalom használatának oktatásával az egyetemeken és főiskolákon. SZENTMIHÁLYI János referátumát megvitatva, a szakbizottság javaslatát az illetékes hatóságokhoz előterjesztette.

E munkabizottságok tevékenységének ismertetése kapcsán említjük meg azokat a fontos problémákat is, amelyek ugyan csaknem minden bizottság tematikájában szerepeltek, de a dolgok rendjénél fogva itt kellett a velük kapcsolatos időszerű álláspontot kialakítani.

1. Általános vélemény szerint igen nagy jelentősége lenne annak, hogy a bibliográfiai munka tervszerűbb koordinálása megvalósuljon. Ezzel kapcsolatban mindenki

elavultnak tartja az 1954-ben megjelent miniszteri utasítást a készülő bibliográfiák kötelező bejelentéséről. A szakbizottság felkérte ezért a művelődésügyi minisztériumot új és hatékony jogszabály kiadására, és felajánlotta segítségét a tervezet 1963 folyamán történő elkészítéséhez.

2. Igen erős hangsúlyt kapott az is, hogy a bibliográfiák kiadási problémái elintézetlenek, kiadókink alig vagy nehezen vállalkoznak bibliográfiák kiadására.

3. A tagok sürgették az egyes tudományágak bibliográfiai bevezetőinek megírását és közreadását.

4. Felmerült többször — anélkül, hogy eddig kidolgozott javaslat jött volna létre — a folyamatban levő bibliográfiai munkálatok, továbbá a kéziratos bibliográfiák központi nyilvántartásának szükségessége is. Ezt a feladatot nyilván sokoldalú kooperációval (kutatóintézetek, szakkönyvtárak) lehet majd megoldani.

A szakbibliográfiai bizottságok 1963. évi munkájában az imént vázolt problémák megoldása továbbra is szerepelni fog. Ezek mellett a magyar szakirodalom külföldi referáltságának vizsgálata, továbbá egyes társadalomtudományi ágazatok bibliográfiai és dokumentációs ellátottságának részletező elemzése szerepel programjaikban.

A helyismereti bibliográfiai munkabizottság megalakulása, működésének megindítása, operativitásának biztosítása új színfoltot jelentett a bibliográfiai munka országos szervezetében. A bizottság az elmúlt év folyamán elkészítette öt éves tervét, a megyei könyvtárak helyismereti munkájának útmutatóját, tagjai kölcsönös látogatásokat tettek a különféle téjegységek könyvtáraiban a helyismereti munka és bibliográfiai vonatkozásainak megismerésére, előadásokat tartottak, tapasztalatcserét folytattak. Jövő célkitűzésük az, hogy az ország felszabadulásának 20. évfordulójáról szóló megemlékezésekhez, tanulmányokhoz a vonatkozó irodalom feltárásának módszereit kidolgozzák és általánosan ismertté tegyék.

Valószínű, hogy a gödöllői ajánlások értelmében sor fog kerülni a nemzeti bibliográfia és a helyismereti bibliográfia összefüggéseinek tanulmányozására is.

Az ajánló bibliográfiai munkabizottság 1962 folyamán megindította az ajánló bibliográfiák hatékonyságának vizsgálatát. Ez — POLÓNYI Péter referátuma szerint — két alapvető szempontra fog kiterjedni: a) az olvasási kultúra elemzése a tartalmi kérdések előtérbe helyezésével, b) az ajánló bibliográfiai hatékonyságának vizsgálata az olvasók és a könyvtárosok megkérdezése alapján.

1963 folyamán fontos feladata lesz végül a munkabizottságnak, hogy az illetékes művelődésügyi szervek számára megfelelő javaslatot készítsen és terjesszen elő az ajánló bibliográfiai munka ésszerű decentralizálására, központi „műhelyek”² kijelölésére.

HARASZTHY GYULA

A cirillbetűs címek nemzetközi átírása (az ISO R 9 szabványról).^{*} Feltétlenül szükséges egy olyan egységes nemzetközi átírási szabvány kidolgozása és elfogadása, amely nemzetközi dokumentációs és könyvtárközi kapcsolatokban használatos. Az, hogy az egyes országok belső használatukra mennyire vezetik be az ISO szabványát, illetve módosítják meglévő szabványaikat, saját belső ügyük, s nem tartozik a vitatandó problémakörbe.

Az ISO R 9 szabvány — igen helyesen, — figyelembe vette a nemzetközi nyelvészeti, elsősorban szlavisztikai tudományos irodalomban kialakult jelölésmódokat. Ez nem egyezik meg számos ország elfogadott átírási szabványával, így a jelenlegi magyarral sem,

^{*} A szabvány magyar fordítása megtalálható *A könyvtári munka szabványai*. 2. bőv. kiad. Bp. 1960. 342–345. lapján.

mégis feltétlenül helyes nemzetközi használatuk, annál is inkább, mert a nem cirillbetűs szláv népek (cseh, szlovák, horvát) abécéjére alapul.¹ Alábbiakban az *ISO R 9* szabvány hibáira, illetve hiányosságaira mutatunk rá.

1. A *Berezető megjegyzésekben* kifejtett alapelvek helyesek, de némi kiegészítésre szorulnak, azon kívül, hogy a nyelvészeti terminológia használata szempontjából is át kell nézni őket:

A harmadik bekezdés megállapítása a jelekről, hogy „fonetikus vagy etimológiai jelentőségük nem lehet döntő ismertető jegy,” nem szerencsés. Világos, hogy a jelölt hang értéke lényeges szempont kell, hogy legyen a jelölésben. Különben is az egész mondat megfogalmazása nyelvészeti szempontból kifogásolható.

2. A *Cirill írásjelek átírásának rendszere* 3. pontja az adott megfogalmazásban nem kielégítő. A nemzetközi átírási rendszert országok közötti kapcsolatokban következetesen kell használni. Kívánatos, hogy tőle ne térjen el egyik tagállam sem. Természetesen, belső használatra olyan szabványt használnak az egyes országok, amilyent jónak látnak. Ha a szabvány még javított formában is hiányos lenne, akkor a hiányzó betűk szempontjából ki kell azt egészíteni.

Ezzel kapcsolatban módosítandó a 4. pont. Előfordulhat ugyanis, hogy régi nyomtatású könyvekben akadnak olyan betűk, amelyeket a szabvány nem vett figyelembe. Ez fölöttébb lehetséges, mert még a XIX. században sem állapodott meg minden szláv nép helyesírása (pl. a szerb). Kétséges viszont, hogy egy másik oszlopból mechanikusan átvitt jel alkalmazása megfelelő-e az illető nyelv hiányzó betűjének átírására. Véleményünk szerint a másik oszlopban alkalmazott átírás csak akkor használható, ha az alkalmazott betű nem esik össze valamely más jellel.

Az 5. pontot illetően az a megjegyzésünk, hogy a makedon átírás jeleit külön oszlopban kell feltüntetni. A makedon átírásról részletesebben beszélünk lentebb.

3. Megjegyzések a táblázathoz.

4. A Γ betűt helytelen az ukránban *g*-vel jelölni, mert az *h* hangot jelöl, a fehéroroszban a *g* betűs írás inkább megfelelő, mert ott ez a betű a γ hangot jelöli, bár pontosabb lenne a *gh* betűkapcsolat alkalmazása.

7. A Б betűnél található megjegyzés pontatlan és fölösleges.

8. Az ѣ betűt, ha előfordul, okvetlen át kell írni. Legjobb erre az ѣ betűt használni.

13. Az И betű ismeretlen a fehérorosz abécében, régi könyvek címeiben esetleg előfordulhat, de akkor az *i* fölé valamilyen mellékjelet kell tenni, pl. і , ha megkülönböztetését szükségesnek tartjuk.

14. Az I betű nem használatos a mai bolgár és szerb abécében, ha a régi könyvek címlapján előfordulna (pl. a szlavenoszerb nyelven írottakban), akkor átírására megkülönböztetésül mellékjeles ѝ betűt lehetne használni.

32. A X betű jelölésére a tudományos átírásban használt *ch* betűkapcsolatot ajánljuk, kivéve a szerb átírást.

38. Ѣ jel a mai ukránban és fehéroroszban nincs, ha a régi könyvekben előfordul, „-jellel jelölendő. Régi helyesírási szövegekben a szó végén okvetlen átírandó ugyanilyen módon.

39. Az БІ betű ismeretlen a bolgár abécében.

41. Az Ѣ betű nincs meg a mai bolgárban, régi helyesírási szövegekben az ѣ betűs átírás megfelelő.

Komoly hiba volt az ѣ betű kihagyása a fehérorosz betűk közül. Jelölésére a mellékjeles ѝ , vagy a ω betű használható fel.

¹ A tudományos átírást könyvtári szabványként már 1939-ben javasolta KNEZSA István *Cirillbetűs szláv szövegek nemzetközi tudományos átírása*. Bp. 1939. c. munkájában.

Okvetlen bevezetendő a ' jel. Átírása az ukránban és fehérororszban " — jellel történhet, mert funkciója ugyanaz, mint az orosz Ъ jelé.

A makedon betűket külön oszlopban kell feltüntetni. A problematikus átírású betűkről a következőket jegyezzük meg:

A Ѓ és Ќ átírása történhet *g*, *k* betűkkel.

A S átírására a *dz* betűkapcsolat használandó.

A Ѡ és ѡ átírására helyesebbnek tartjuk a mellékjeles *n'* és *l'* betűket. A ' jellel a Ъ-t jelöljük más átírásokban, és a Ѡ, ѡ jelek a л + Ѡ és н + Ѡ összeolvadásából keletkeztek. Ez az átírási mód azért szükséges, hogy a Ѡ betű és a лј betűk kapcsolata az átírásban megkülönböztethető legyen. Ha nem ezt tennénk, akkor nem tudnánk visszaállítani az eredeti makedon írásmódot, pl. a következő szavak esetében ИЛОСКИ és Силјан (vö. LUNT, Horac G.: *Grammar of the Macedonian literary language*. Skorje, 1952. 20 l.).

A szabványból hiányzik a régi orosz Ѡ és ѡ betűk átírása, holott az előbbi elég gyakori volt. A Ѡ átírására az *f* mellékjeles betű megfelelő lenne s az ѡ átírására is elfogadható az *g* betű. A régi bolgár ж átírása történhetne az *g* betűvel.²

4. Egyes nemzeti szabványok, így a magyar is, foglalkozik az egyházi szláv betűk átírásával, s meg kellene vitatni megfelelő fórumokon, bekerüljön-e ez a nemzetközi szabványba.

Jelenleg a főfeladat egy cirillbetűs szabályzat létrehozása, de szükség lesz arra is, hogy más cirillbetűs írást használó indoeurópai, finn-ugor, török, mongol és egyéb népek latinbetűs nemzetközi átírási szabványai is létrejöjjenek. Több országban, így Magyarországon is, történtek egyes kísérletek ebben az irányban.³

DEZSŐ LÁSZLÓ

Mai magyar könyvművészet. Egy kiállítás tanulságai. A magyar Bibliofil Társaság 1962 decemberében s 1963 januárjában a Nemzeti Galériában állította ki (PATAKY Dénes rendezésében) az 1945 utáni könyvtermés mintegy 100 válogatott kötetét. Az anyagot ugyanabban a rendezésben s azonos időben a pápai Jókai Könyvtárban is bemutatta, s a kiállítás azóta már országos vándorútra indult.

A Társaságot az a szándék vezette, hogy a felszabadulás utáni időszak legszebb kiadványai közül (az ifjúsági és képekonyveket ez alkalommal figyelmen kívül hagyva) a *művészi könyvek* javát válogassa ki. Azokat, amelyek a művészi kívánalmakat legalább is majdnem teljesen kielégítik. Ezek a követelmények abban foglalhatók össze, hogy a könyvnek minden alkotóeleme a lehető legtökéletesebb összhangban álljon egymással (betűtípus és nagyság, papír, tükör, illusztráció, kötés, burkolólap stb.), s ugyanakkor a tipográfiai kivitel is kifogástalan legyen (a nyomás egyenletessége és tisztasága, sor- és lapegyen, a megfelelő anyag és annak jó megmunkálása stb.). E feltételek kielégítését *egyszerre* kívánta meg a könyvön, s ezzel szakított a régi Magyar Bibliophil Társaság 1944 előtti gyakorlatával, amely egyes könyveket vagy egyik, vagy másik jó tulajdonságuk miatt már az *év legszebb* könyvének minősített. Ma is szükséges ugyan az ilyenfajta értékelés, amely kötés, tipográfia, illusztráció stb., tehát az egyes alkotóelemek szerint külön-külön értékeli a könyveket, de kívánatos, hogy az így zsűrizett könyvekről szóló ítélet a nyilvánosság elé kerüljön. Ezzel megszűnnék a közönség félrevezetésének lehetősége, mert tudná, hogyha az év „legszebb” könyvei között szereplő könyvet vesz kézbe, az nem feltétlenül és mindenestül kifogástalan könyv, hanem esetleg csak egyik vagy másik alkotóeleme miatt kapta a dicséretet. Az utóbbi évek emelkedő színvonalú könyvkiadása szük-

² A magyar szabvány előírásai mások. Ezek a jelölésmódok az ISO R 9 szabvány nemzetközi megvitatása során benyújtott lengyel javaslatból valók, amely jóval megelőzte a magyar állásfoglalást.

³ MOLNÁR Nándor: *Adalékok a nem szláv cirillbetűs szavak címátírásához*. Magy. Könyvszle. 1961. 196—198. l.

séggé teszi, hogy rámutassunk azokra a könyvekre, amelyek nemcsak általában, főleg nemcsak szemre szépek, nem a szép burkoló vagy az egész bőrkötés tereli el a könyv testében nyilvánvaló hibákat, hanem mindenestül megütik a *művészi szépségű* könyvnél az adott technikai lehetőségek közt elérhető maximális formai tökéletességet.

S itt mindjárt rá kell mutatni arra, hogy a Társaság a *Mai magyar könyvművészet* kiállításán nem tudta törekvését maradéktalanul érvényesíteni, s bizonyos fokú megalkuvásra kényszerült. Így pl. mindjárt a festékezésnél. Ahhoz ugyanis, hogy e tekintetben kívánivaló ne maradjon hátra, olyan jó minőségű anyagra van szükség, amely egyenletesen tapad a betütestre és a papírra, nem ivódik be a kelletténél jobban, de mégis egyenletesen *fénylő feketét* mutat. Ha a nyomdák nem juthatnak ilyen festékhez, nem is lehet tőlük ezt számonkérni. De még ilyen festék mellett is meg lehet kívánni, hogy az elosztás egy-egy lapon belül s a könyvön végig egyenletes legyen. Ha tehát egyik lap (vagy ennek egyes sorai) feltűnően fekete, a másik viszont olyannyira szürke, nyilvánvaló, hogy az ilyen felületes munkával készült könyv szóba sem jöhet, ha tökéletes kivitelről van szó. Márpedig minden zsúrizás azon fordul meg, hogy milyen *következetesen* érvényesíti a követelményeket. Mert akár csak egy ponton történjék is engedmény, pl. a sorregiszter kérdésében, ha így is elfogadjuk a könyvet, akkor a másikinál engedményt tehetünk a rossz margóelosztásnak, a harmadiknál a lappárok helytelen megszerkesztésének, a negyediknél elnézhetjük a hanyagul kivitelezett illusztrációt, a továbbiaknál a nyegle s hitvány kötést, a címlapkontár megoldását. De hova is jutunk ezzel, ha a mércét fel nem emeljük s következetesen nem alkalmazzuk? A Magyar Bibliofil Társaság kiállításának egyik jelentősége éppen az, hogy ezzel a gyakorlattal szemben a tömegek növekvő könyvesztétikai igényét méltányolva, a könyvminősítésben magasabb és következetesebb gyakorlatot indított el.

A kiállításon különösen is nyilvánvalóvá lett *könyvművészeink* nehéz helyzete a *kötéseket* illetően. Ahol nincs anyagbeli választék, ott nehéz művészt alkotni, mert a művészi kizárja az unalomba fullasztó ismétlést. A művészi magyar könyv számára ez a második olyan hendikep, amely „objektív” nehézségnek látszik, bár kérdés, csakugyan annak kell-e maradnia.

A kiállítás alkalmat adott egyéb tanulságok levonására is. Mindenekelőtt koránt-sincs annyi valóban művészi szép könyvünk, mint amennyit feltételeztünk. Ugyanakkor azonban örvendetes az, hogy ezek a művészinél minősült könyvek mind nagy példányszámban mint *tömegkönyvek* jelentek meg. Ez olyan nagy jelentőségű, amit eléggé nem győzünk hangoztatni. E tekintetben művelődési forradalmunk egyik nagy eredményét tükrözte ez a kiállítás. S nyilvánvaló, hogy ha nem éri törés a mai irányzatot, pár év alatt hatalmas mértékben nő a fenti kívánalmakat kielégítő könyveink száma. Az a reménység, ami 1913-ban KÖHÁLMY Bólának a *Tizezrek bibliofiljairól* írt cikkében megcsendült, ezekben az években ölt majd testet, s általa a hazai könyvkiadás soha nem álmódott magaslatra emelkedik.

Feltűnő még az is, hogy mily kevés magyar szerző műve kap művészi kiállítást. Fel lehetne sorolni az óvatosságra intő okokat, de azoknak úgyszólván valamennyije tarthatatlannak bizonyulna. Nemcsak mai szerzőt nem öltöztet szívesen művészi köntösbe a kiadó (bár erre is akadt példa a kiállításon: ILLÉS Béla: *Ég a Tisza* WÜRTZ Ádám illusztrációival), hazai klasszikusaink is feltűnően gyér számmal találhatók a művészi könyvek között. Ennek oka kettős — a *Magyar Helikon*, amelyet az állam szép könyvek kiadására tart fenn — és az *Európa* kiadó — a legtöbb művészi könyv kiadói — elsősorban külföldi írók műveit adhatják ki, s nálunk még mindig kísért a múlt. Az a ferde hit, hogy ami külföldi, az eleve értékesebb is. (Ennek megfordítottja, önmagunk túlértékelése is kísért egyesekben, de ez szerencsére nem érvényesülhet a gyakorlatban.) Mindez arra utal, hogy egyensúlyt kell teremteni ebben a kérdésben, s a magyar szerzők műveit is és általában minden könyvet nagyobb gondal kell kivitelezni. Mert a sokszor leírt „gondozás”

igen sok esetben meglepő gondatlanságot takar. Hiába a jó anyag, a betű, a papír, az illusztráció, ha a műszak erélytelen a nyomdával szemben. Különben mivel magyarázható az, hogy ugyanaz a nyomda egyik kiadónak szépen, a másiknak feltűnő fogyatékokkal dolgozik?

Természetesen nem mindenféle könyv igényel művészi köntözt, de ez ma már az igények növekedésével nem jelentheti azt, hogy az ismeretterjesztő szaktudományos művek kiállítása közömbös lehet. Jó példát ad erre a kiállításon három kiadó is. Az ismeretterjesztő művek kiadója, a *Gondolat* éppúgy szerepel egyik kiadványával (Dzsivele-gov: *Commedia dell'arte*), mint az ideológiai művek kiadója, a *Kossuth* (MARX és LENIN egyes művei), s még a műszaki tudományok kiadóját, a *Műszaki Könyvkiadót* is több kiadvány képvisel a művészi könyvek kiállításán. Nyilvánvaló, hogy ami pár évvel ezelőtt még elképzelhetetlennek tűnt, s az a színvonalemelkedés, amely a kiállításon szemünk elé tárult, a többi kiadó munkáján előbb-utóbb megérződik majd. Különösen fontos volna ez az *Akadémiai Kiadónál*, amelyet mindössze két könyv képviselt.

A kiállításon szerepelt néhány csak tipográfiai eszközökkel, illusztráció nélkül készült könyv is. Ezen a ponton az vált nyilvánvalóvá, hogy tipográfusaink nem elég leleményesek ilyen vonatkozásban, pedig tisztán tipográfiai eszközökkel is változatos megoldásokat lehetne elérni. Sokat bíznak a színekre, az illusztrációra, a feltűnő burkolóra s kevesebbet magának a szövegnek csak betűből való művészi elrendezésére.

A kiállított könyveknek majdnem fele a *gyomai Kner Nyomdában* készült, ami arra figyelmeztet, hogy a modern könyvkiadás sem nélkülözheti a *műhely* adta előnyöket. A legtekélyesebb gépek mellé is szükséges a műhelykultúra, az a szellem, amely személyes ügyének tekinti a kifogástalan munkát, s amely ily értelemben hatja át a nyomdák dolgozóit.

A kiállítás megmutatta másfél évtized elért eredményeit és feltárta a további tenni-valókat. Talán nem tévedünk, ha az eltelt időszak alapján azt mondjuk, hogy sok tekintetben máris úttörő vállalkozásnak bizonyult.

SZIJ REZSŐ

HÍREK

Dr. Zoltán József (1904—1963). ZOLTÁN József halála nagy vesztesége a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak és az egész magyar könyvtárügynek. Alkotó korának nagyobb részét, huszonnégy esztendejét töltötte könyvek és olvasók között.

Életútja a magyar értelmiség azon nemzedékének pályáján haladt, amelyen fárasztóan sok volt az újrakezdés, a saját lelkiismerettel folytatott harc, rendkívül érzékenyé vált a lélek a külső világ minden megnyilvánulására. De az utolsó fél évtized meghozhatta a nyugalmat, kibontakozhatott a tudásból fakadó alkotókedv, mert támogatást és értelmet kapott, elismert szerves része lett az egész nép építő munkájának.

Budapesti középiskolai évek után ZOLTÁN József 1927-ben az innsbrucki egyetemen szerzett filozófiai doktorátust. Szigorú, aszkétikus tanulás évei következtek ezután is, és 1934-ben a salzburgi egyetemen filozófiából magántanárrá habilitáltak. A náci megszállás hazatérésre kényszerítette, diplomáját a Budapesti Tudományegyetem nosztrifikálta, és 1939-ben a Fővárosi Könyvtárban helyezkedett el tudományos gyakornokként. A Királyi Pál utcai ifjúsági könyvtárba osztották be, majd egy évtizedig ennek a könyvtárnak vezetője volt. Nagy tudásának csak csekély részére tartott igényt a könyvtári munka, így másodállást is vállalt, a legszínvonalasabban szerkesztett polgári lap-